

366. Nyírparasznya határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Szk

A Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2010 folyamán elvégezte az M3 autópálya Nyíregyháza–Vásárosnamény közötti szakaszának építésével érintett régészeti lelőhelyeken a megelőző feltárást.

Luby-tag (M3-190 lh., KÖH 51402): Június 10–25., valamint augusztus 5–17. között a 074/29, 074/32–34 hrsz.-ú telkeken 2375 m²-t tártunk fel.

A lelőhely a Nyírparasznyáról Vajára vezető műút bal oldalán, a falutól DK-i irányban kb. 800 m-re helyezkedik el két, megközelítőleg É–D-i irányú dombháton. Az előzetes hatástanulmány alapján, melyet a nyíregyházi Jósza András Múzeum készített 1993-ban, bronzkori és késő középkori jelenségek előkerülését vártuk. A megnyitott 16 szondában, ill. a később összenyitott felületeken 7 régészeti jelenség került elő: 2 bronzkori épület, 2 újkori gödör, 1 újkori állatváz, 1 recens árok, valamint egy őskori kultúrréteg.

A 2 őskori, félig földbe mélyített épület ÉK–DNy-i tájolású. Az egyiknek D-i oldalfalába kemencét vájtak, előterében 4 cölöplyukkal, melyek vélhetőleg a kemence fölötti szárnyéket tarthatták. A tőle É-ra feltárt épület É-i sarkában egy köves és erősen salakos omladékot figyeltünk meg, melynek lebontása után azonban tűztere nem került elő, csupán egy homokos alapozás. A salakanyag vizsgálata előtt előzetesen annyit lehet mondani, hogy fémolvasztó kemence volt. Az épület É-i oldalfalába 2 cölöphely mélyült, valamint velük szemben még egy cölöp a padlóba ásva.

Az előzetes hatástanulmányban említettekkel ellentétben a lelőhelyen csak az őskori megtelepedést sikerült bizonyítanunk. A lelőhely Ny-i részén előkerült 2 őskori épület elhelyezkedése arra utal, hogy a lelőhely a kutatott területtől ÉNy-i irányban folytatódik tovább.

III. forduló (M3-66 és M3-187 lh., KÖH 34849, 51405): 2009. október 28. és 2010. június 10. között kutattunk a két lelőhelyen (051/12, 051/28–30 hrsz.), összesen 12 384 m²-en.

A lelőhely a tervezett M3 autópálya 274 és 274,5 km közötti részén, a település belterületétől É-i irányban egy mocsaras-vizenyős mélyedést, ill. az ún. Veres-vermet elválasztó kiemelkedésen fekszik. A nyomvonal a 187. és a 66. lelőhely találkozásánál halad keresztül, s a 66. lelőhelynek csak a Ny-i szélét érinti.

Először próbafeltárást végeztünk, melynek során a megnyitott 10 É–D irányú, 2 m széles és 90–110 cm mély kutatóárokban összesen 27 régészeti jelenséget tártunk fel, melyek közül 7 bizonyult bronzkorinak, 5 kora leletanyag hiányában kérdéses, 15 objektum pedig a kora vaskorba keltezhető.

A 30 cm vastag homokos humuszréteg alatt egy szürke, homokos, majd egy vörösesbarna, kovárványos réteg következett. A régészeti jelenségek a sárga homokos altalajban jelentkeztek. A 187. lelőhely keleti felében húzott kutatóárkokban a régészeti objektumok sűrűsödését figyeltük meg. A 66. lelőhely területén lévő

2 kutatóárkunkban összesen 4 régészeti jelenség látott napvilágot.

Második szakaszban a megelőző feltáráson a 14 745 m² lehumusztolt területen összesen 118 régészeti objektumot találtunk: 10 épület, 88 gödör, 6 lépcsőzetesen mélyülő kút, 3 árok, 1 szabadtéri tűzhely, 9 cölöphely és 1 sír. A feltárt objektumok közül 99 a kora vaskori (Kr. e. 8–6. sz.) szkíta településrészlethez tartozott; 10 jelenséget a bronzkorba (Gáva-kultúra, Kr. e. 9. sz.) kelteztünk, 3 kora kérdéses volt, 6 pedig recensnek bizonyult.

A kora vaskori településrészlet jelentőségét az adja, hogy a megyében a – Nyíregyháza, Manda-bokor lelőhelyet leszámítva – ilyen nagy területen még nem történt telepfeltárás. A településrészlet sajátossága, hogy mind-egyik előkerült épület jurtaszerű, kör alakú épületalap volt, a fal mentén cölöp-, ill. karóhelyekkel, melyek ágasfás-szelemenés tetőszerkezetre utalnak. Oldalfalaik átlagban 4×4 m, némelyik ennél kisebb (3×3 m) hosszúságúak voltak. Fűtőberendezésre utaló nyomot nem találtunk. Az egyik ház alján lesározás nyomát figyeltük meg. A házak környezetében hulladékártoló gödrök, valamint lépcsőzetesen mélyülő kutak helyezkedtek el. Minden épület mellett megfigyeltünk egy-egy lépcsőzetes kutat, melyek oldalfalába mélyülő cölöphelyek valamilyen tetőzetre engednek következtetni. A lelőhely ÉK-i sarkában egy igen mély ciszterna került elő, a hozzá vezető két lejáró szintjét is sikerült megfognunk.

A gödrök közül külön említést érdemelnek azok, amelyek aljában erősen faszenes rétegben agyagnehezéket vagy amorf, paticsos omladékot találtunk. A gödrök közül csupán 4 volt méhkas alakú, a többi szabálytalan, ívelt aljú volt. Az egyik nagyméretű, kerek gödör legfelső betöltésében egy igen rossz megtartású, nyújtott helyzetű emberi csontvázra bukkantunk. Bordái, valamint lábcsontjai megsemmisültek. Tájolása ÉNy–DK irányú volt, mellékletet nem találtunk. Egy kerek gödörben 110 cm mélyen egy fiatal őz csontvázat találtunk, melynek nyaka hátrahajlott, mellső lába pedig be volt hajlítva.

Csupán egyetlen szabadtéri tűzhelyet találtunk, melynek sütőfelületét nem lehetett megfigyelni, betöltése erősen hamus volt.

Az előkerült leletanyag túlnyomó többsége kerámia. A korongolt edények hányada igen kicsi. Elsősorban a kora vaskor jellegzetes öblös urnáinak, felhúzott fülű bögréinek és behúzott peremű tálainak töredékei fordultak elő. Ezeket általában samottal soványított agyagból készítették, felületüket eldolgozták, elsimították. Technikai kivitelük, formájuk egyértelműen a megelőző Gáva-kultúrára emlékeztet.

Az agyagtárgyak között viszonylag gyakoriak voltak az orsógombok, melyek igen változatos alakban és formában fordultak elő. Itt érdemes kiemelni azt a kézzel formált agyag öntőkanalat, mely az egyik épület betöltéséből került elő, valamint egy szintén kézzel formázott miniatűr játék edényt, mely szintén egy épület bontása során látott napvilágot.

A kerámia mellett a leletanyag kisebb hányadát adták az állatcsontok, nagyobb részét pedig a megmunkált kőeszközök. A gödrök és épületek betöltéséből nagy számban kerültek elő őrlőkő-, csiszolókő-, valamint fenőkőtöredékek.

Vassalakon, vasszegeken és vaskarikán kívül csupán egy bronztűt és egy bronz pántkarperecet találtunk, melyet rovátkolással díszítettek.

A kora vaskori településen előkerült kerámiatípusok többsége is a korábbi Gáva-kultúra formakincsének és technikájának továbbélését mutatja. A korongolt kerámia megjelenése és formakincse (felhúzott fülű edények, öblös urnák) viszont bizonyítja, hogy a település a preszkíta időszakban (Kr. e. 8–6. sz.) is továbbélt.

A leletanyag a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat nyíregyházi irodájában történő elsődleges feldolgozás után a Magyar Nemzeti Múzeumba kerül végleges elhelyezésre

Munkatársak: Cséki Andrea, János Judit régészek; Bernáth László, Farkas Gábor, Reszler József Péter, Sike Barnabás technikusok. A geodéziai felmérést a Geoservice Kft. végezte.

BERECZ BARBARA

367. Nyírtass, Pátróhai elágazástól DK-re (KÖH 59883)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Á, Kú
A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumi Igazgatósága 2010. július 8. és augusztus 2. között elvégezte a régészeti lelőhely (0191/5, 03/3 hrsz.) megelőző feltárását. A kutatást a 4. sz. főút megyei szakaszának burkolatmegerősítése tette szükségessé. A feltárt terület 5097 m² volt; 24 objektum került elő, koruk az őskortól az Árpád-koron át a 17–18.(?) századig tartott. Szórványos telepjelenségeket figyeltünk meg. Az objektumok egy része nem, vagy csak igen kevés leletet tartalmazott, emiatt pontosabb kormeghatározásra nem is volt minden esetben lehetőség. Az objektumok közül kiemelkedik egy Árpád-kori gödör, meglehetősen gazdag kerámiaanyaggal, valamint egy ép orsógombbal és fenőkőtöredékkel. Az ásatás legkiemelkedőbb objektuma azonban egy nagyméretű (11–12 m átmérőjű, 120–130 cm mély) kora bronzkori gödör (Nyírség-kultúra), melyben igen sok kerámiát találtunk. Ezek közül is kiemelkedik egy teljesen ép edény, mely a korszakban viszonylag ritka.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került végleges elhelyezésre. A geodéziai felmérést a Geoservice Kft. végezte.

JAKAB ATTILA

368. Nyírvasvári, Nyírbátor-Vasvári-folyás (KÖH 74149)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza
2010. április 27-én helyszíni szemlét végeztünk a Nyírbátor–Nyírgelse–Nyírgyulaj–Nyírvasvári között tervezett

szennyvízvezeték nyomvonalán. A közút és a Nyírbátor–Vasvári-folyás által közrefogott területen ÉK–DNy irányú, 100×230 m kiterjedésű telepnyomot regisztráltunk, mely bronzkori(?) és császárkori kerámiával jelentkezett.

Munkatárs: Mester Andrea gyűjteménykezelő.

PINTYE GÁBOR

369. Onga-Ócsanáros, Hernád-part

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kö
2010. március 7-én helyszíni szemlét végeztünk a településen a Hernád-part területén.

Felső-erdő-dűlő (KÖH 73653): Az Ócsanáros és Onga közötti műúttól É-ra egy egykori, feltehetően mesterségesen ásott vízfolyás két partján, sarjadó búzában, a Bársonyos- és a Vadász-patak árterületének kisebb kiemelkedésein közepes felszíni leletsűrűségben előkerülő Árpád-kori kerámiával jelölt régészeti lelőhelyet találtunk; kiterjedése 150×150 m.

Hernád utca (Nyárjas-dűlő, KÖH 32216): A települést K-ről határoló Hernád-folyó jobb partján, a település lakóépületei mögötti telkek végén 13–16. századi felszíni leletek által jelölt településnyomokat figyeltünk meg. A településnyomok a Hernád egykori öntésterületének két kiemelkedésén helyezkedtek el, melyeket a 115 m-es szintvonal markánsan jelez. A lelőhely szántott volt; 13–16. századi kerámiát, valamint a szántás által megbolygatott egykori házak kemencéinek vörös faltját figyeltük meg. Az elpusztult épületek közvetlenül az egykori Hernád-magaspart peremén helyezkedtek el, egymástól 15 m távolságban. Ez a régészeti lelőhely jól körülhatárolható a 115 m-es szintvonal által. Nagyobbik része szántóföld, míg ÉNy-i sarka lakóépületekkel fedett. Kiterjedése 250×100 m.

Kinizsi Pál utca (KÖH 73655): A Hernád folyó partján, a Kinizsi Pál utca házainak a kertjeiben (a 115 m-es szintvonal jelölte terület mentén) ahol a területet már szántották, kis felszíni leletsűrűséget mutatva, középkori kerámiatöredékek kerültek elő. E régészeti lelőhely egészen a települést É-ről határoló gát és a Hernád találkozásáig fut. A domborzati viszonyok ismeretében régészeti lelőhely központi sávja valószínűleg a Kinizsi Pál utca Hernád-parthoz mérten kissé magasabban elhelyezkedő házsora alatt futhat. A házak mögötti kertek Hernád-folyó felé eső vége feltehetően már csak a régészeti lelőhely széle lehet. A teljes régészeti lelőhely hossza 500 m, szélessége 150–200 m lehet.

PUSZTAI TAMÁS

370. Oroszlány, Gerencsértér (KÖH 45879)

(Komárom-Esztergom megye) Kö
2010 nyarán folytattuk az Oroszlány közigazgatási területén álló Gerencsértér régészeti kutatását, mindössze 76 m²-en. Az előző évek (2008–2009) kutatási módszerétől eltérően már szelvényekkel tártuk fel a területet.